

SAĞLIKTA ANNE ve ÇOCUK

Editörler

Prof. Dr. Necmiye ÜN YILDIRIM
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba KÜÇÜKKASAP CÖMERT

Yardımcı Editörler

Doç. Dr. Nevra KOÇ
Doç. Dr. Nazan KARAHAN
Doç. Dr. Fatma ELİBOL

Hipokrat
Yayıncılık

© 2021 SAĞLIKTA ANNE ve ÇOCUK

ISBN: 978-605-7874-88-7

Tüm hakları saklıdır. 5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri yasası gereği; bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Hipokrat Yayınevi'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bölümler içinde kullanılan resim ve bilgilerin sorumluluğu o bölümün yazar(lar)ına aittir.

Editörler

Prof. Dr. Necmiye ÜN YILDIRIM
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba KÜÇÜKKASAP CÖMERT

Yardımcı Editörler

Doç. Dr. Nevra KOÇ
Doç. Dr. Nazan KARAHAN
Doç. Dr. Fatma ELİBOL

Yayıncı

Hipokrat Yayınevi

Grafik-Tasarım

Hipokrat Grafik Tasarım

Baskı - Cilt

Sözkesen Matbaacılık

İvedik Organize 1518. Sokak Matsit İş Merkezi No: 2/40

Tel: (0312) 395 21 10 - Yenimahalle / Ankara

Hipokrat
Yayıncılık

Süleyman Sırrı Cad. No:16/2 Sıhhiye
Tel: (0312) 433 03 05 - 15 ANKARA
www.hipokratkitabevi.com

Sağlık, insanlık tarihinden bu yana önceliği olan bir konudur. Özellikle pandemi ile mücadele ettiğimiz bu dönemde “önce sağlık” diyerek güne başlamanın ne kadar önemli olduğunu anladık. Aldığımız her nefesin kıymetini bir kez daha idrak etmiş olduk. Sağlıklı toplumlar, sağlıklı geleceklar için “anne-çocuk sağlığı” önemli başlıklardan biridir. Kadın toplumda yaradılış ışığını tam yansıtan varlıktır. Nasıl ki ışık tüm renkleri ortaya çıkarırsa kadın da bir toplumdaki tüm renkleri ortaya çıkarır. Annelik rolü kadına bahşedilmiş en büyük hediyedir. Çocuklarımız geleceği emanet edeceğimiz ve bu dünyayı ödünç aldığımız kıymetlilerimizdir. Gebelik döneminden itibaren hem anne hem de çocuk için sağlık alanında yapılacak her türlü planlama gelecek için bir hazine olacaktır.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi olarak, geleceğin sağlık profesyonellerinin multidisipliner ekip anlayışına ve bütüncül bakış açısına sahip olarak yetiştirilmesini ilke edindik. Bu kitabı yazma amacımız, gökkuşağının farklı renklerini temsil eden bölümlerimiz ile bu alana katkı vermek; multidisipliner ekibin ve bütüncül bakış açısının anne-çocuk sağlığındaki önemini vurgulamaktır. Bu alanda çalışan tüm profesyonellere faydalı olması temennisi ile.

Saygılarımızla.

Prof. Dr. Necmiye ÜN YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba KÜÇÜKKASAP CÖMERT

İçindekiler

v

Bölüm 1

Türkiye’de ve Dünyada Anne Çocuk Sağlığının Durumu

Murat BAYKUT • Hülya ŞİRİN

Giriş	1
Türkiye’de ve Dünya’da Anne Sağlığının Durumu	1
Türkiye’de ve Dünya’da Çocuk Sağlığının Durumu	10

Bölüm 2

Kadın Genital Sistem Anatomisi ve Gebelik Fizyolojisi

Nazan KARAHAN • Sebahat HÜSEYİNOĞLU

Giriş	19
Kadın Genital Organları	20
Menstrüasyon Fizyolojisi.....	24
Gebeliğin Oluşumu ve Bebeğin Gelişimi	25
Gebeliğin Teşhisi ve Gebelikte Oluşan Fizyolojik Değişiklikler	33

Bölüm 3

Gebelikte Görülen Biyomekanik Değişiklikler

Mustafa Ertuğrul YAŞA • Tezel YILDIRIM ŞAHAN

Giriş	37
Omurgada Görülen Biyomekanik Değişiklikler	38
Alt Ekstremitede Görülen Biyomekanik Değişiklikler	53
Yürüyüşte Görülen Biyomekanik Değişiklikler	61

Bölüm 4

Engelli Kadınlarda Gebelik

Senem DEMİRDEL • Necmiye ÜN YILDIRIM

Giriş	67
Engelli Kadınlarda Gebeliğe Bakış	67
Engelli Gebelerde Değerlendirme.....	71
Engelli Kadınların Gebelik Esnasında Karşılaşabilecekleri Sorunlar ve Çözüm Önerileri .	72
Doğum ve Çocuk Bakımı	80
Sonuç	82

Bölüm 5

Doğurganlığın Düzenlenmesi ve Kontraseptif Yöntemler

Meltem UĞURLU

Giriş	85
Doğurganlığın Düzenlenmesi/Kontrasepsiyonun Önemi	85
Nüfus Politikaları	86
Kontrasepsiyon Danışmanlığı	87
Kontraseptif Yöntemler.....	89

Bölüm 6

Gebelik Döneminde Beslenme

Kübra TEL ADIGÜZEL

Giriş	119
Gebelikte Ağırlık Kazanımı.....	120
Gebelikte Obezitenin Maternal ve Fetal Sağlık Üzerine Etkileri.....	121
Gebelik Döneminde Besin Ögesi Gereksinimleri	124
Gebelikte Besin Güvenliği.....	133

Bölüm 7

Gebelikte Fiziksel Aktivite

Duygu TÜRKER • Seda BİÇİCİ ULUŞAHİN

Giriş	143
Fiziksel Aktivite Kavramı.....	143
Gebelikte Fiziksel Aktivitenin Önemi	146
Gebelikte Fiziksel Aktivitenin Faydaları	147
Gebelik Sürecinde Fiziksel Olarak Aktif Olunmaması Gereken Durumlar.....	149
Gebelik Öncesi Fiziksel Aktivite Düzeyi Gebelikte Yapılacak Egzersizleri Etkiler mi?	150
Gebelikte Güvenli Fiziksel Aktivite.....	151
Sonuç	153

Bölüm 8

Emzirmenin Önemi ve Emzirmeyi Destekleyici Bakım Uygulamaları

Meltem UĞURLU

Giriş	157
Emzirmenin Önemi	157
Emzirmenin Desteklenmesi ve Pratik Uygulamalar	164
Sık Karşılaşılan Emzirme Sorunları	177
Anne Sütünün Sağılması ve Saklanması	179
Enfeksiyon Hastalıkları ve Emzirme	182
Emzirmenin Desteklenmesinde Sağlık Profesyonellerinin Rolü	183

Bölüm 9

Emziklilikte Beslenme

Tuğba KÜÇÜKKASAP CÖMERT

Giriş	187
Emziklilikte Besin Ögesi Gereksinimleri	187
Emziren Bireylerde Besin Zenginleştirme	195
Emzikli Bireyin Beslenme Örüntüsü Anne Sütü İçeriğini Etkiler mi?	195
Emziklilikte Vücut Ağırlığı Denetimi	196
Galaktogoglar	196
Emzirme Sürecinde Tüketilmesi Sakıncalı Besinler	198
Emzirme Döneminde Beslenmenin Çocukluk Çağı Besin Reddi Üzerine Etkisi	199
Emziklilikte Beslenme Mikrobiyota İlişkisi	200

Bölüm 10

Post-Partum Görülen Biyomekanik Değişiklikler

Tezel YILDIRIM ŞAHAN • Mustafa Ertuğrul YAŞA

Giriş	205
Post-Partum Dönemdeki Hormonal Değişikliklerin Etkisi	206
Post-Partum Dönemdeki Kalsiyum Metabolizması	206
Omurgada Görülen Biyomekanik Değişiklikler	207
Alt Ekstremitede Görülen Biyomekanik Değişiklikler	208
Yürüyüşte Görülen Biyomekanik Değişiklikler	210

Bölüm 11

Anne Sütü

Kübra TEL ADIGÜZEL

Giriş	213
Sütün Evreleri	214
Anne Sütünün Bileşimi ve Özellikleri	215
Anne Sütünün Saklanması ve Süt İçeriğine Etkisi	225
Anne Sütünün Zenginleştirilmesi	226

Bölüm 12

Sağlıklı Bebekte Tamamlayıcı Beslenme

Tuğba KÜÇÜKKASAP CÖMERT

Giriş	235
Uygun Tamamlayıcı Beslenme	236
Tamamlayıcı Beslenmeye Başlama Zamanı	236
Tamamlayıcı Beslenmede Miktar ve Öğün Sayısı	238
Tamamlayıcı Beslenmede Kıvam	239
Tamamlayıcı Besinlerin Besin Öğesi İçeriği	239
Tamamlayıcı Besinlerin Zenginleştirilmesi	243
Alerjen Besinler	243
Ticari Tamamlayıcı Besinler	244
Tüketilmesi Sakıncalı Besinler	244
Yeni Besinlere Geçişte Besin Reddi	246
Beslenme Yöntemleri	247
Tamamlayıcı Beslenme ve Mikrobiyota	248
Tamamlayıcı Beslenme ve Besin Güvenliği	249
Hasta Çocukta Tamamlayıcı Beslenme	251

Bölüm 13

Bebek Beslenmesinde Formüller

Nevra KOÇ

Giriş	255
Başlangıç Formülleri	257
Devam Formülleri	258
Özel Tıbbi Amaçlı Bebek Formülleri	258
Bebek Formüllerinde Bulunan Enerji ve Besin Öğeleri	264
Formül Kodu	269
Bebek Formüllerinin Güvenliği	270
Sonuç	271

Bölüm 14**Yenidoğanda İşitme Kaybı ve Taraması**

Ceren KARAÇAYLI • Hatice Kübra BOZKURT

Giriş	277
Risk Faktörleri	278
İşitme Kaybı Nedenleri	278
Yenidoğan İşitme Tarama Programı	279
Yenidoğan İşitme Taramasının Tarihiçesi	279
Yenidoğan İşitme Taramasında Kullanılan Yöntemler	280
Sonuç	280

Bölüm 15**0-2 Yaş Beslenmesinde Vitamin ve Mineraller**

Mevlüt HAMAMCI • Melda BERBER HAMAMCI

Giriş	283
Yağda Eriyen Vitaminler	283
Suda Eriyen Vitaminler	286
Mineraller	291

Bölüm 16**0-2 Yaşta Motor Gelişim Basamakları**

Alev ÜSTÜNDAĞ

Giriş	297
Refleks Hareketler Dönemi	301
İlkel Hareketler Dönemi	308
Aylara Göre Kazanılması Beklenen Motor Beceriler	314
0-2 Yaş Döneminde Motor Gelişimin Desteklenmesi	317

Bölüm 17**Okul Çağında Beslenme**

Elvan YILMAZ AKYÜZ

Giriş	331
Okul Çağı Çocuklarında Beslenme ve Önemi	331
Okul Çağı Çocuklarında Yeterli ve Dengeli Beslenme İçin Besin Grupları	332
Okul Çağı Çocuklarının Enerji ve Besin Ögesi Gereksinimleri	334
Okul Çağı Çocuklarına Özgü Beslenme Alışkanlıkları	337
Okul Çağı Çocuklarında Karşılaşılan Beslenme İlişkili Sorunlar	339

Bölüm 18**Okulda Toplu Beslenme Hizmeti**

Aysun YÜKSEL • Fatih ÖZTÜRK

Giriş	345
Okulda Beslenme.....	345
Okulda Toplu Beslenme Hizmeti.....	346
Sonuç	358

Bölüm 19**Adolesan Dönem Beslenmesi**

Bedriye URAL

Giriş	361
Adolesan Dönemde Gözlemlenen Değişimler.....	363
Adolesan Dönemde Görülen Beslenme Sorunları.....	364
Adolesan Dönemde Enerji ve Besin Ögesi Gereksinimleri	368
Adolesan Dönem Beslenme Önerileri	370
Sonuç	372

Bölüm 20**Kadın ve Çocuklarda Besin Güvencesizliği**

Aysun YÜKSEL • Esra BOZDEMİR

Giriş	375
Besin Güvencesi	376
Yoksulluk.....	377
Kadınlarda Besin Güvencesizliği.....	380
Çocuk ve Ergenlerde Besin Güvencesizliği.....	382
Sonuç	383

Bölüm 21**Çocuklarda Büyümenin İzlenmesi**

Gamze KETREZ • Hülya ŞİRİN

Giriş	387
Çocukluk Dönemlerinde Büyüme ve İzlem	388
Çocukluk Dönemleri	388
Büyümenin Değerlendirilmesi.....	391
Büyüme Hızını Etkileyen Faktörler	398

Bölüm 22**Anne Çocuk Sağlığını Geliştirmede Ergoterapi**

Ayşe GÖKTAŞ • Esmâ ÖZKAN

Giriş	401
Sağlığı Geliştirmede Ergoterapinin Rolü.....	403
Çocuk Sağlığını Geliştirmede Ergoterapi.....	405
Anne Sağlığını Geliştirmede Ergoterapi.....	415

Bölüm 23**Okulda Ergoterapi**

Ayşe GÖKTAŞ

Giriş	425
Ergoterapi ve Öğrenme için Evrensel Tasarım.....	426
Okulda Ergoterapinin Rolü	429
Ergoterapiden Ev Ödevi Yardımı.....	431
Ergoterapistlerin Ev Ödevleriyle İlgili Sorunları Çözmesi.....	434
Çocuklarda ve Gençlerde Ruh Sağlığında Ergoterapinin Rolü.....	437
Ergoterapistlerin Çocuklar İçin Ruh Sağlığı Hizmetleri.....	441
Sonuç	443

Bölüm 24**Gelişimsel Ebeveynlik**

Fatma ELİBOL

Giriş	445
Çocuk Gelişimi	446
Gelişimin Değeri	447
Gelişimin Desteklenmesi ve Aile.....	448
Gelişerek Değişme.....	448
Ebeveynleri Desteklemek.....	449
Ebeveyn Öz Yeterliliği	449
Gelişimsel Ebeveynlik Nedir?	453
Gelişerek Değişme.....	454
Gelişimsel Ebeveynliği Kolaylaştırmak.....	454
Ebeveynliğe Odaklanmak.....	455
Gelişimsel Ebeveynlik Programının Değişim Teorisi	459

Katkıda Bulunanlar

xiii

Alev ÜSTÜNDAĞ Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara

Aysun YÜKSEL, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, İstanbul

Ayşe GÖKTAŞ, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ergoterapi Bölümü, Ankara

Bedriye URAL, Öğr. Gör.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, İstanbul

Ceren KARAÇAYLI, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Odyoloji Bölümü, Ankara

Duygu TÜRKER, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Pediatrik Rehabilitasyon AD., Ankara

Elvan YILMAZ AKYÜZ, Doç. Dr.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, İstanbul

Esmâ ÖZKAN, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ergoterapi Bölümü, Ankara

Esra BOZDEMİR, Diyetisyen

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beslenme ve Diyetetik AD., İstanbul

Fatih ÖZTÜRK, Diyetisyen

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beslenme ve Diyetetik AD., İstanbul

Fatma ELİBOL, Doç. Dr.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara

Gamze KETREZ, Araş. Gör.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD., Ankara

Hatice Kübra BOZKURT, Öğr. Gör.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Odyoloji Bölümü, Ankara

Hülya ŞİRİN, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD., Ankara

Kübra TEL ADIGÜZEL, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara

Melda BERBER HAMAMCI, Uzm. Dr.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Dr.Sami Ulus Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları
Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Hematoloji Onkoloji Bölümü, Ankara

Meltem UĞURLU, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ebelik Bölümü, Ankara

Mevlüt HAMAMCI, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara

Murat BAYKUT, Araş. Gör.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD., Ankara

Mustafa Ertuğrul YAŞA, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Ankara

Nazan KARAHAN, Doç. Dr.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ebelik Bölümü, Ankara

Necmiye ÜN YILDIRIM, Prof. Dr.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü,
Ortopedik Fizyoterapi ve Rehabilitasyon AD., Ankara

Nevra KOÇ, Doç. Dr.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara

Sebahat HÜSEYİNOĞLU, Öğr. Gör.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ebelik Bölümü, Ankara

Seda BİÇİCİ ULUŞAHİN, Öğr. Gör.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü,
Ortopedik Fizyoterapi ve Rehabilitasyon AD., Ankara

Senem DEMİRDEL, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü,
Ortopedik Fizyoterapi ve Rehabilitasyon AB., Ankara

Tezel YILDIRIM ŞAHAN, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü,
Ortopedik Fizyoterapi ve Rehabilitasyon AB., Ankara

Tuğba KÜÇÜKKASAP CÖMERT, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara

